

مجله اقتصادی

شماره‌های ۹ و ۱۰، آذر و دی ۱۳۹۹، صفحات ۲۰۰-۱۸۵

بررسی تولید ناخالص داخلی و مزیت نسبی بخش‌های اقتصادی طی برنامه سوم، چهارم و پنجم توسعه اقتصادی مطالعه موردی استان کهگیلویه و بویراحمد

طاهر شریف‌پور

کارشناس ارشد اقتصاد اسلامی، دانشگاه پیام نور ساری، ساری، ایران

ta.sharifpoor@gmail.com

هدف از این مقاله بررسی و تحلیل رشد تولید ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس بخش‌های مختلف اقتصادی، سهم استان در تأمین ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی کشور و مزیت نسبی بخش‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد طی برنامه سوم، چهارم و پنجم توسعه است. روش مورد بررسی توصیفی و تحلیلی است. برای این منظور ابتدا به بررسی عناصر تولید ناخالص داخلی بر اساس ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی که از داده‌های آماری بانک مرکزی و مرکز آمار ایران استخراج شده پرداخته‌ایم. استان به صورت میانگین طی دوره مورد بررسی حدود ۳ درصد تولید ناخالص داخلی کشور با نفت به قیمت جاری و ۰.۵ درصد تولید ناخالص داخلی بدون نفت به قیمت جاری را تأمین نموده است. همچنین ۱۵ درصد ارزش افزوده بخش نفت، توسط این استان فراهم شده است. میانگین سهم ارزش افزوده بخش‌ها در تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری به ترتیب کشاورزی ۴ درصد، نفت ۸۱ درصد، صنعت ۳ درصد و خدمات ۱۲ درصد حاصل شده است. از میان بخش‌های اقتصادی استان تنها ارزش افزوده بخش نفت دارای مزیت نسبی تعدیل‌شده (متوسط ۰.۷) در کشور است. با این حال بخش‌های کشاورزی صنعت و خدمات که با عدم مزیت نسبی مواجه هستند اما طی دوره مورد بررسی روند مثبت و رو به رشدی را در جهت حرکت به سمت مزیت نسبی طی نموده‌اند.

واژگان کلیدی: رشد اقتصادی، صنعت، نفت، کشاورزی، خدمات، قیمت ثابت و مزیت نسبی آشکارشده

۱. مقدمه

بررسی رشد اقتصادی از جایگاه ویژه‌ای در میان اقتصاددانان برخوردار بوده و هست. بررسی‌های اولیه عمدتاً بر نقش طرف عرضه به عنوان عامل رشد استوار بوده است. فراهم بودن زیرساخت اقتصاد، حکومت، مقررات و نهادهایی که به آن‌ها قدرت می‌بخشند از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده جذب سرمایه‌گذاری برای فعالیت، انتقال فناوری از خارج و تخصص و مهارت افراد است.

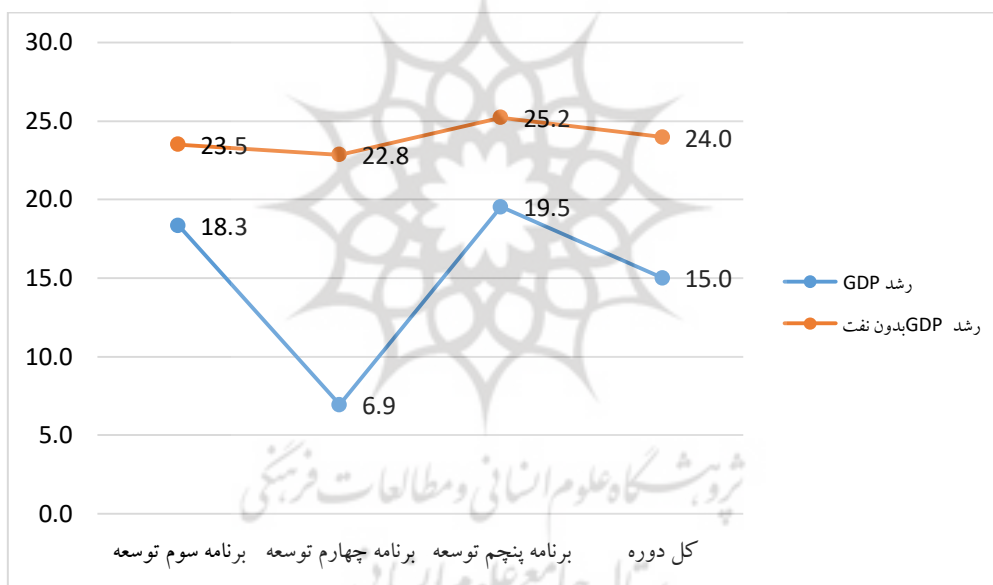
گرچه در حال حاضر اقتصاد ایران به طور ملموس با مشکل کمبود تقاضای مؤثر مواجه است که لازم است در مورد آن چاره‌جویی کرد، با این حال در ارائه راهکارهای سیاستی نباید از ریشه‌های اصلی بروز کمبود تقاضای سال‌های اخیر که عمدتاً در طرف عرضه اقتصاد قرار می‌گیرند غفلت کرد. برخی مشکلات طرف عرضه اقتصاد که در سال‌های اخیر نمود بیشتری داشته و به دغدغه اصلی سیاست‌گذاران تبدیل شده عبارتند از: مشکل تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی، انباشت بدهی‌ها در اقتصاد، بهره‌نبردن از ظرفیت‌های اقتصاد جهانی، بخش غیررسمی بزرگ از جمله مؤسسات پولی و مالی غیرمجاز. قابل ذکر است که دولت در سال‌های گذشته برای رفع چالش‌های فوق‌الذکر اقداماتی را شروع کرده تا در طول زمان مرتفع شده و ثمرات آن‌ها نیز در قالب متغیرهای مختلف اقتصادی از جمله رشد اقتصادی نمایان گردد. یکی از مهم‌ترین مسائلی که سیاست‌گذاران اقتصادی به آن توجه دارند رشد و توسعه مناطق کشور است و برای این منظور شناخت نقاط قوت و ضعف اقتصاد محلی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. واقعیت‌های موجود نشان‌دهنده آن است که در مناطق مختلف کشور نابرابری‌های زیادی وجود دارد که این پدیده به دلیل عدم شناخت امکانات و استعدادهای مناطق مختلف در زمینه توسعه اقتصادی به وجود آمده است. لذا شناخت وضعیت اقتصاد منطقه‌ای می‌تواند گامی اساسی در جهت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسط برنامه‌ریزان باشد. در این بررسی تلاش شده تا وضعیت اقتصادی استان را از طریق شاخص‌ها جهت بهره‌برداری سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان مورد بررسی قرار دهیم.

۲. رشد تولید ناخالص داخلی استان

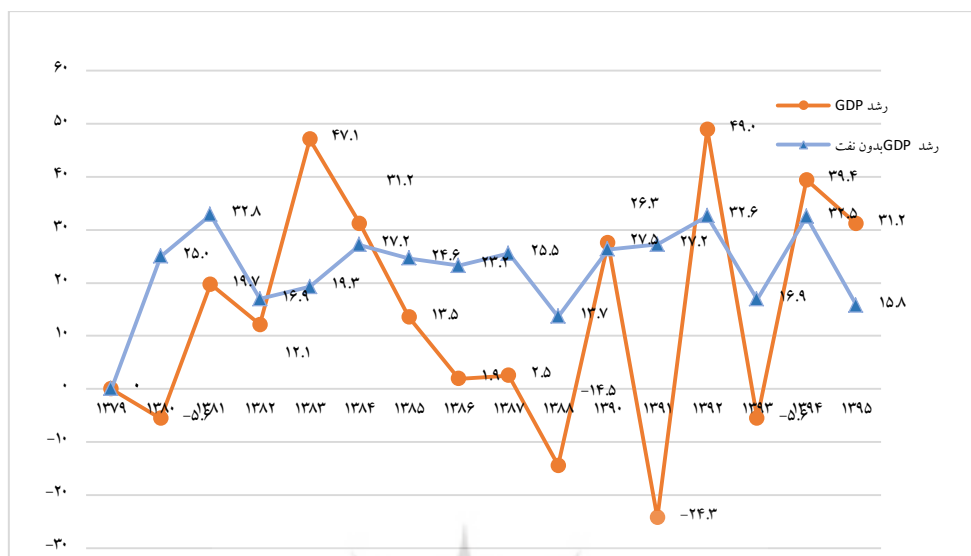
متوسط رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم توسعه به ترتیب، ۱۸.۳ درصد، ۶.۹ درصد، ۱۹.۵ درصد و متوسط رشد طی دوره حدود ۱۵ درصد بوده است.

متوسط رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت به قیمت‌های جاری در برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم توسعه به ترتیب، ۲۳.۵ درصد، ۲۲.۸ درصد و ۲۵.۲ درصد و متوسط رشد طی دوره حدود ۲۴ درصد بوده است.

بالاترین رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری طی دوره مورد بررسی مربوط است به سال ۱۳۹۲ با ۴۹ درصد و کمترین رشد مربوط به سال ۱۳۹۱ با ۲۴.۳- درصد است که به دلیل کاهش ناگهانی قیمت جهانی نفت اتفاق افتاده است؛ اما بیشترین آمار رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت به قیمت جاری مربوط است به سال ۱۳۸۱ با ۳۲.۸ درصد و کمترین میزان رشد هم مانند تولید ناخالص داخلی با نفت به سال ۱۳۸۸ با ۱۳.۷ درصد رشد تعلق دارد.

نمودار ۱. درصد رشد تولید ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویر احمد با نفت و بدون نفت به قیمت جاری طی برنامه سوم تا پنجم توسعه

نمودار ۲. درصد رشد تولید ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویر احمد با نفت و بدون نفت به قیمت جاری طی سال‌های ۱۳۷۹ الی ۱۳۹۵

جدول ۱. تولید ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویر احمد به قیمت جاری - میلیارد ریال

سال	کشاورزی	نفت	صنعت و معادن	خدمات	تولید ناخالص داخلی	تولید ناخالص داخلی بدون نفت	رشد GDP	رشد GDP بدون نفت
۱۳۷۹	۵۸۰	۳۰,۰۰۶	۴۶۴	۱,۶۰۹	۳۲,۶۵۹	۲,۶۵۳	-	-
۱۳۸۰	۸۰۰	۲۷,۵۲۳	۵۶۰	۱,۹۵۶	۳۰,۸۴۰	۳,۳۱۶	-۵.۶	۲۵.۰
۱۳۸۱	۱,۱۱۵	۳۲,۵۱۶	۷۱۷	۲,۵۷۳	۳۶,۹۲۱	۴,۴۰۵	۱۹.۷	۳۲.۸
۱۳۸۲	۱,۳۲۷	۳۶,۲۵۲	۶۸۲	۳,۱۴۲	۴۱,۴۰۳	۵,۱۵۱	۱۲.۱	۱۶.۹
۱۳۸۳	۱,۵۲۳	۵۴,۷۶۵	۸۲۲	۳,۷۹۷	۶۰,۹۰۷	۶,۱۴۳	۴۷.۱	۱۹.۳
۱۳۸۴	۱,۸۲۱	۷۲,۱۱۴	۱,۱۷۸	۴,۸۱۳	۷۹,۹۲۶	۷,۸۱۱	۳۱.۲	۲۷.۲
۱۳۸۵	۲,۰۰۳	۸۰,۹۶۸	۱,۶۸۱	۶,۰۵۳	۹۰,۷۰۴	۹,۷۳۶	۱۳.۵	۲۴.۶
۱۳۸۶	۲,۳۰۱	۸۰,۴۲۸	۲,۷۲۲	۶,۹۷۶	۹۲,۴۲۶	۱۱,۹۹۹	۱.۹	۲۳.۲
۱۳۸۷	۲,۵۱۵	۷۹,۷۰۳	۳,۲۴۱	۹,۳۰۵	۹۴,۷۶۳	۱۵,۰۶۰	۲.۵	۲۵.۵
۱۳۸۸	۳,۰۵۱	۶۳,۹۴۳	۳,۴۹۰	۱۰,۵۷۶	۸۱,۰۶۰	۱۷,۱۱۶	-۱۴.۵	۱۳.۷
۱۳۹۰	۴,۷۴۷	۱۱۷,۲۱۲	۵,۳۲۹	۱۶,۹۳۶	۱۴۴,۲۲۳	۲۷,۰۱۱	۲۷.۵	۲۶.۳
۱۳۹۱	۷,۵۵۲	۷۴,۸۴۰	۴,۸۷۹	۲۱,۹۳۳	۱۰۹,۲۰۵	۳۴,۳۶۵	-۲۴.۳	۲۷.۲

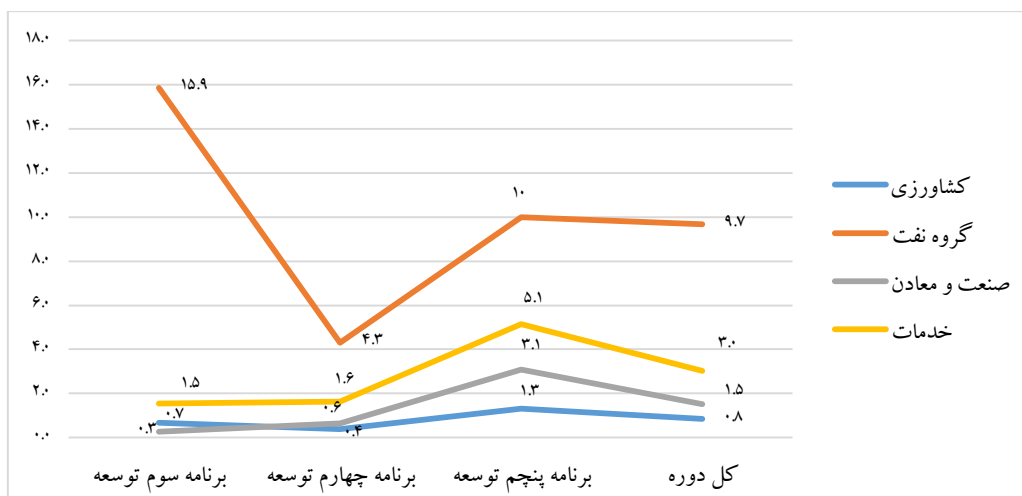
ادامه جدول ۱. تولید ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویر احمد به قیمت جاری - میلیارد ریال

سال	کشاورزی	نفت	صنعت و معدن	خدمات	تولید		رشد GDP بدون نفت
					ناخالص داخلی	ناخالص داخلی بدون نفت	
۱۳۹۲	۱۲،۴۰۶	۱۱۷،۱۱۶	۶،۳۳۷	۲۶،۸۲۵	۱۶۲،۶۸۵	۴۵،۵۶۹	۳۲،۶
۱۳۹۳	۱۳،۷۶۸	۱۰۰،۳۴۹	۶،۷۷۹	۳۲،۷۰۹	۱۵۳،۶۰۵	۵۳،۲۵۶	۱۶،۹
۱۳۹۴	۱۲،۰۹۸	۱۴۳،۵۹۳	۱۶،۴۸۶	۴۱،۹۶۸	۲۱۴،۱۴۵	۷۰،۵۵۲	۳۲،۵
۱۳۹۵	۱۵،۰۳۲	۱۹۹،۱۹۷	۱۸،۳۲۰	۴۸،۳۲۹	۲۸۰،۸۷۸	۸۱،۶۸۱	۱۵،۸
برنامه سوم توسعه	۱۰،۶۹	۳۶،۲۱۲	۶۴۹	۲،۶۱۵	۴۰،۵۴۶	۴،۳۳۴	۲۳،۴
برنامه چهارم توسعه	۲،۳۳۸	۷۵،۴۳۱	۲،۴۶۲	۷،۵۴۴	۸۷،۷۷۶	۱۲،۳۴۵	۲۲،۸
برنامه پنجم توسعه	۱۰،۹۳۴	۱۲۵،۳۸۵	۹،۶۸۸	۳۱،۴۵۰	۱۷۷،۴۵۷	۵۲،۰۷۲	۲۵،۲
کل دوره	۵،۱۶۵	۸۱،۹۰۸	۴،۶۰۵	۱۴،۹۶۹	۱۰۶،۶۴۷	۲۴،۷۳۹	۲۳،۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش

۳. مشارکت بخش‌ها در رشد تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری

همان‌طوری که از نمودار مشخص است متوسط درصد مشارکت بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب ۰،۸، ۹،۷، ۱،۵ و ۳ درصد و متوسط رشد ۱۵ درصد بوده است. طی برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم توسعه بیشترین رشد تولید ناخالص داخلی در برنامه سوم توسعه با ۱۸،۳ درصد و کمترین رشد در برنامه چهارم توسعه با ۶،۹ درصد به دلیل کاهش قابل ملاحظه قیمت جهانی نفت اتفاق افتاده است. بالاترین میزان مشارکت بخش نفت استان در برنامه سوم توسعه با ۱۵،۹ درصد و کمترین در برنامه چهارم توسعه با ۴،۳ درصد اتفاق افتاده است.

نمودار ۳. مشارکت بخش‌ها در رشد تولید ناخالص داخلی استان طی برنامه‌های سوم تا پنجم توسعه به قیمت جاری

جدول ۲. مشارکت بخش‌ها در رشد تولید ناخالص داخلی استان به قیمت‌های جاری درصد

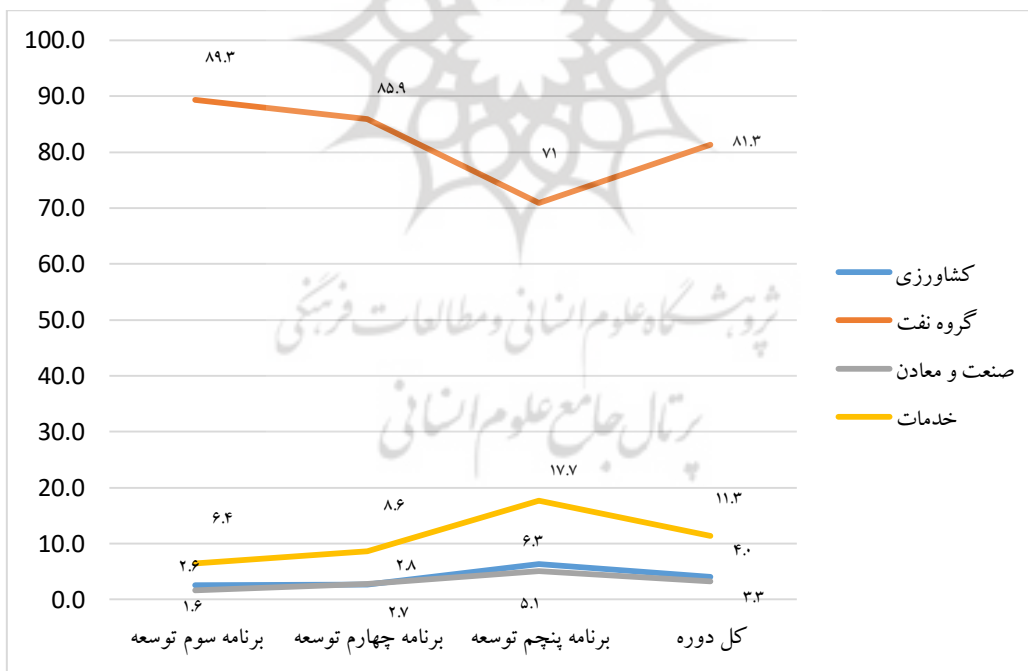
برنامه	سال	کشاورزی	گروه نفت	صنعت و معادن	خدمات	رشد GDP
برنامه سوم توسعه	۱۳۸۰	۰.۷	-۷.۶	۰.۳	۱.۱	-۵.۶
	۱۳۸۱	۱.۰	۱۶.۲	۰.۵	۲.۰	۱۹.۷
	۱۳۸۲	۰.۶	۱۰.۱	-۰.۱	۱.۵	۱۲.۱
	۱۳۸۳	۰.۵	۴۴.۷	۰.۳	۱.۶	۴۷.۱
	۱۳۸۴	۰.۵	۲۸.۵	۰.۶	۱.۷	۳۱.۲
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۵	۰.۲	۱۱.۱	۰.۶	۱.۶	۱۳.۵
	۱۳۸۶	۰.۳	-۰.۶	۱.۱	۱.۰	۱.۹
	۱۳۸۷	۰.۲	-۰.۸	۰.۶	۲.۵	۲.۵
	۱۳۸۸	۰.۶	-۱۶.۶	۰.۳	۱.۳	-۱۴.۵
برنامه پنجم توسعه	۱۳۹۰	۰.۴	۶.۸	۱۰.۰	۱۰.۳	۲۷.۵
	۱۳۹۱	۱.۹	-۲۹.۴	-۰.۳	۳.۵	-۲۴.۳
	۱۳۹۲	۴.۴	۲۸.۷	۱.۳	۴.۵	۴۹.۰
	۱۳۹۳	۰.۸	-۱۰.۳	۰.۳	۳.۶	-۵.۶
	۱۳۹۴	-۱.۱	۲۸.۲	۶.۳	۶.۰	۳۹.۴
	۱۳۹۵	۱.۴	۲۶.۰	۰.۹	۳.۰	۳۱.۲
	کل دوره	۰.۸	۹.۷	۱.۵	۳.۰	۱۵.۰
متوسط	برنامه سوم	۰.۷	۱۵.۹	۰.۳	۱.۵	۱۸.۳
	برنامه چهارم	۰.۴	۴.۳	۰.۶	۱.۶	۶.۹
	برنامه پنجم	۱.۳	۱۰.۰	۳.۱	۵.۱	۱۹.۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش

۴. سهم بخش‌ها در تولید ناخالص داخلی استان

مقایسه سهم ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی در تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری طی دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۵ نشان‌دهنده آن است که متوسط سهم بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب ۴، ۸۱.۳، ۳.۳ و ۱۱.۳ درصد بوده است. بیشترین سهم بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۳ با ۹ درصد، سهم بخش نفت در سال ۱۳۷۹ با ۹۲ درصد، سهم بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۴ با ۸ درصد، سهم بخش خدمات در سال‌های ۱۳۹۳ با ۲۱ درصد رقم خورده است.

سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری با افزایش ۲.۴ برابری از ۲.۶ درصد در برنامه سوم توسعه به ۶.۳ درصد در برنامه پنجم توسعه رسیده است. سهم بخش نفت با کاهش ۰.۸ برابری از ۸۹.۳ درصد به ۷۱ درصد کاهش یافته، سهم بخش صنعت و معدن با افزایش ۳.۱ برابری از ۱.۶ درصد به ۵.۱ درصد افزایش داشته و در نهایت سهم بخش خدمات با افزایش ۲.۸ برابری از ۶.۴ درصد به ۱۷.۷ درصد رسیده است.

نمودار ۴. سهم ارزش افزوده بخش‌ها در تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری

جدول ۳. سهم ارزش افزوده بخش‌ها در تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری درصد

عنوان	سال	کشاورزی	گروه نفت	صنعت و معادن	خدمات	تولید ناخالص داخلی
	۱۳۷۹	۱.۸	۹۱.۹	۱.۴	۴.۹	۱۰۰
	۱۳۸۰	۲.۶	۸۹.۲	۱.۸	۶.۳	۱۰۰
برنامه سوم توسعه	۱۳۸۱	۳.۰	۸۸.۱	۱.۹	۷.۰	۱۰۰
	۱۳۸۲	۳.۲	۸۷.۶	۱.۶	۷.۶	۱۰۰
	۱۳۸۳	۲.۵	۸۹.۹	۱.۳	۶.۲	۱۰۰
	۱۳۸۴	۲.۳	۹۰.۲	۱.۵	۶.۰	۱۰۰
	۱۳۸۵	۲.۲	۸۹.۳	۱.۹	۶.۷	۱۰۰
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۶	۲.۵	۸۷.۰	۲.۹	۷.۵	۱۰۰
	۱۳۸۷	۲.۷	۸۴.۱	۳.۴	۹.۸	۱۰۰
	۱۳۸۸	۳.۸	۷۸.۹	۴.۳	۱۳.۰	۱۰۰
	۱۳۹۰	۳.۳	۸۱.۳	۳.۷	۱۱.۷	۱۰۰
	۱۳۹۱	۶.۹	۶۸.۵	۴.۵	۲۰.۱	۱۰۰
	۱۳۹۲	۷.۶	۷۲.۰	۳.۹	۱۶.۵	۱۰۰
برنامه پنجم توسعه	۱۳۹۳	۹.۰	۶۵.۳	۴.۴	۲۱.۳	۱۰۰
	۱۳۹۴	۵.۶	۶۷.۱	۷.۷	۱۹.۶	۱۰۰
	۱۳۹۵	۵.۴	۷۰.۹	۶.۵	۱۷.۲	۱۰۰
		۲.۶	۸۹.۳	۱.۶	۶.۴	۱۰۰
برنامه سوم		۲.۷	۸۵.۹	۲.۸	۸.۶	۱۰۰
برنامه چهارم		۶.۳	۷۰.۸	۵.۱	۱۷.۷	۱۰۰
برنامه پنجم		۴.۰	۸۱.۳	۳.۳	۱۱.۳	۱۰۰
متوسط سهم	کل دوره					

مأخذ: یافته‌های پژوهش

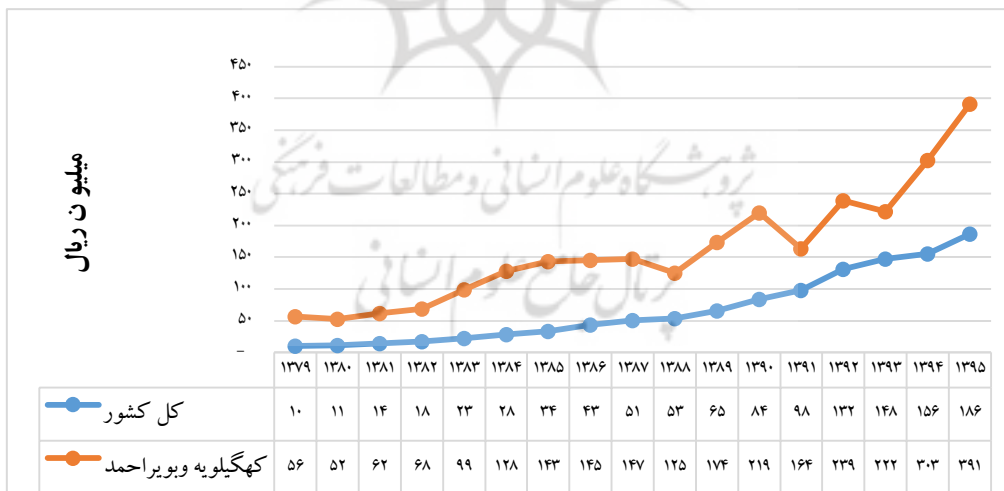
۵. سرانه محصول ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویر احمد

به طوری که در نمودار مشخص است سرانه محصول ناخالص داخلی این استان با اختلاف زیادی از کشور بالاتر بوده است در سال ۱۳۷۹ بیش از ۵ برابر کشور بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۲ برابر کاهش یافته است. سرانه محصول ناخالص داخلی طی دوره حدود ۷ برابر (از ۵۶ به ۳۹۱ میلیون ریال) در

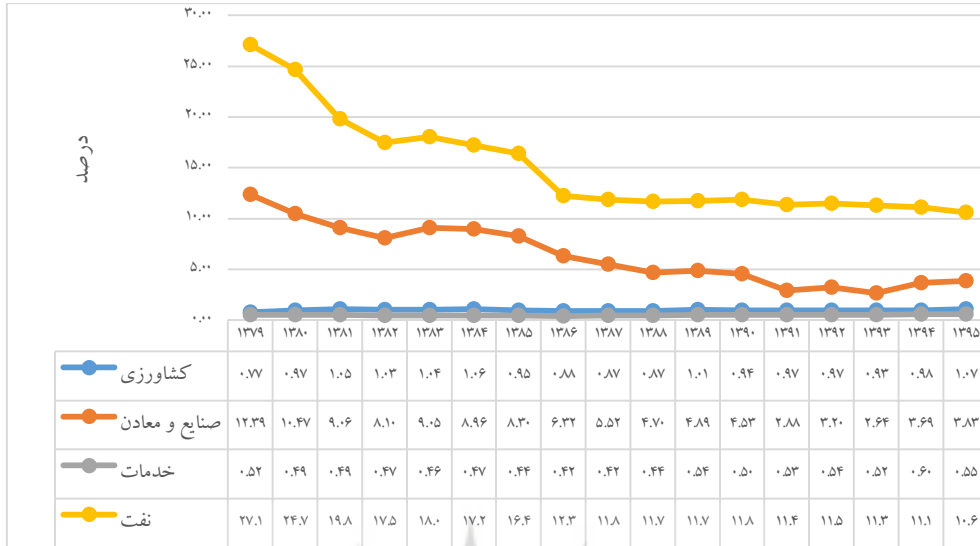
حالی که سرانه محصول ناخالص داخلی کشور حدود ۱۹ برابر (از ۹.۸ به ۱۸۶ میلیون ریال) شده است.

۶. سهم استان در تأمین ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی کشور

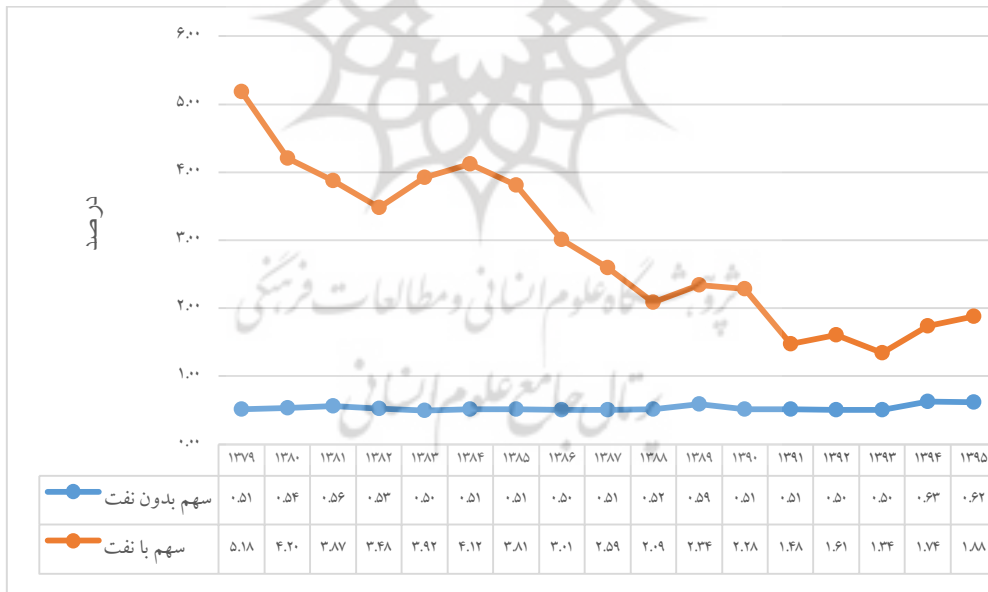
به طور متوسط ۰.۹۶ درصد از ارزش افزوده بخش کشاورزی، ۱۵ درصد از ارزش افزوده بخش نفت و گاز، ۱.۸ درصد از ارزش افزوده بخش صنعت و معدن و ۰.۴۹ درصد از ارزش افزوده بخش خدمات کشور توسط این استان ایجاد شده است. نقش استان در تأمین ارزش افزوده بخش نفت و گاز حدود ۱۵ درصد است. قابل ذکر است که سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان از ۰.۷۷ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۱.۰۷ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. سهم ارزش افزوده خدمات از ۰.۵۲ درصد به ۰.۵۵ درصد، سهم صنعت از ۰.۱۹ درصد به ۰.۵۱ درصد افزایش، سهم ارزش افزوده آب و برق و گاز از ۰.۲۶ درصد به ۰.۱ درصد کاهش، سهم ارزش افزوده ساختمان از ۰.۸۹ درصد به ۰.۸۲ درصد کاهش یافته است. در مجموع سهم ارزش افزوده استان در کشور از ۵.۲ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۲۱ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش داشته است. همین‌طور سهم ارزش افزوده بدون نفت استان در کشور از ۰.۵۱ درصد به ۰.۶۲ درصد افزایش داشته است.

نمودار ۵. سرانه محصول ناخالص داخلی استان کهگیلویه و بویراحمد و کشور

نمودار ۶. سهم ارزش افزوده استان کهگیلویه و بویر احمد در تأمین ارزش افزوده کشور

نمودار ۷. سهم ارزش افزوده استان کهگیلویه و بویر احمد در تأمین ارزش افزوده کشور با و بدون نفت (درصد)

۷. کاربرد شاخص مزیت نسبی آشکار شده در اقتصاد استان‌ها

شاخص مزیت نسبی آشکار شده (Rca=Revealed Comparative Advantage) که اولین بار توسط بالاسا (Balassa) معرفی شد و در زمینه مزیت نسبی یک کشور در صادرات یک کالای معین است. شاخص به صورت زیر تعریف می‌شود.

X : صادرات کالای مورد نظر در کشور؛

X : کل صادرات کشور؛

y : صادرات کالای مورد نظر در جهان؛

Y : کل صادرات جهان.

$$RCA = \frac{x/X}{y/Y}$$

به عبارت دیگر شاخص مزیت نسبی آشکار شده از تقسیم سهم صادرات کالای X در صادرات کشور به سهم صادرات کالای فوق در کل صادرات جهان به دست می‌آید. با توجه به اینکه اجزای تشکیل دهنده شاخص همگی مثبت می‌باشند، لذا مقدار عددی این شاخص بین صفر و بی‌نهایت تغییر می‌کند.

بر اساس اطلاعات مربوط به شاخص فوق چنانچه مقدار عددی این شاخص در مورد کالایی بزرگ‌تر از یک باشد در این صورت گفته می‌شود که کشور مورد نظر در صادرات آن کالا از مزیت نسبی برخوردار است و چنانچه مقدار عددی شاخص کمتر از یک باشد کشور در صادرات کالا از مزیت نسبی برخوردار نیست. از آنجایی که دامنه تغییرات شاخص بین صفر تا بی‌نهایت است نمی‌تواند درجه مزیت نسبی را به خوبی نشان بدهد. برای رفع این مشکل شاخص فوق را با یک تبدیل یکنواخت به شاخص قرینه و یا نرمال تبدیل می‌کنیم. شاخص جدید به صورت زیر تعریف می‌شود.

$$SRCA = \frac{RCA - 1}{RCA + 1}$$

با این تعدیل دامنه تغییرات شاخص بین -۱ و ۱ مشخص می‌شود. چنانچه RCA بزرگ‌تر از یک باشد در این صورت SRCA بین صفر و یک خواهد بود و بالعکس.

بر اساس شاخص فوق‌الذکر به محاسبه مزیت نسبی ارزش افزوده بخش‌های کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات استان به همراه زیرگروه آن‌ها می‌پردازیم. نتایج حاصل از بکارگیری شاخص فوق در جداول مربوط مزیت نسبی آشکارشده تعدیل‌یافته به تفکیک آورده شده است.

مزیت نسبی بخش کشاورزی

نتایج به‌دست‌آمده از شاخص مزیت نسبی آشکارشده ارزش افزوده کشاورزی نشان می‌دهد که روند حرکت به سمت مزیت نسبی شکل گرفته است به طوری که از عدد ۰.۷۴- در سال ۱۳۷۹ به عدد ۰.۲۷- رسیده است به عبارت دیگر وقتی این شاخص به عدد صفر برسد و مثبت شود به معنای آن است که در بخش مورد نظر دارای مزیت نسبی است. در زیرگروه کشاورزی زراعت از عدد ۰.۱۴- به عدد ۰.۰۲- افزایش داشته، ارزش افزوده جنگلداری که دارای مزیت نسبی خوبی بوده و با نوساناتی که طی دوره داشته تقریباً مزیت نسبی خود را حفظ کرده است. ارزش افزوده ماهیگیری که تا سال ۱۳۸۴ با عدم مزیت مواجه بوده از این سال به بعد مثبت شده و روندی صعودی داشته است.

جدول ۴. مزیت نسبی آشکارشده تعدیل‌شده SRCA ارزش افزوده کهگیلویه و بویر احمد

سال	کشاورزی	زراعت	دامداری	جنگلداری	ماهیگیری
۱۳۷۹	-۰.۷۴	-۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۶۶	-۰.۶۳
۱۳۸۰	-۰.۶۳	-۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۶۸	-۰.۶۳
۱۳۸۱	-۰.۵۷	-۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۶۲	-۰.۳۶
۱۳۸۲	-۰.۵۴	-۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۶۰	-۰.۲۷
۱۳۸۳	-۰.۵۹	-۰.۰۳	۰.۰۱	۰.۵۷	-۰.۱۳
۱۳۸۴	-۰.۵۹	-۰.۰۲	-۰.۰۱	۰.۵۶	-۰.۱۰
۱۳۸۵	-۰.۶۰	-۰.۰۱	-۰.۰۷	۰.۵۶	۰.۰۷
۱۳۸۶	-۰.۵۵	-۰.۰۳	-۰.۰۳	۰.۶۶	۰.۱۷
۱۳۸۷	-۰.۴۹	-۰.۰۲	-۰.۰۸	۰.۶۴	۰.۳۲
۱۳۸۸	-۰.۴۱	-۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۶۱	۰.۲۲
۱۳۸۹	-۰.۴۰	-۰.۰۲	-۰.۰۳	۰.۵۵	۰.۲۵
۱۳۹۰	-۰.۴۲	-۰.۰۶	۰.۰۲	۰.۵۷	۰.۳۵
۱۳۹۱	-۰.۲۱	-۰.۰۴	۰.۰۱	۰.۶۱	۰.۲۶
۱۳۹۲	-۰.۲۵	-۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۶۰	۰.۳۰
۱۳۹۳	-۰.۱۸	-۰.۰۴	۰.۰۱	۰.۶۱	۰.۲۲
۱۳۹۴	-۰.۲۷	-۰.۰۶	-۰.۰۹	۰.۵۹	۰.۳۰
۱۳۹۵	-۰.۲۷	-۰.۰۲	-۰.۱۹	۰.۵۲	۰.۲۲

مأخذ: محاسبات محقق

مزیت نسبی بخش صنایع و معادن

ارزش افزوده صنایع و معادن استان دارای مزیت نسبی بوده ولی طی دوره از مقدار آن کم شده است. البته این مزیت را مدیون مزیت نسبی نفت استان است. همان‌طوری که مشاهده می‌شود در زیرگروه صنایع و معادن استان ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۷۹ تقریباً با ۰.۹- است که بسیار به عدد ۱- یعنی عدم مزیت نسبی نزدیک است در سال ۱۳۹۵ به ۰.۵۷- رسیده که روندی افزایشی به سمت مزیت نسبی را طی کرده‌اند؛ اما ارزش افزوده آب و برق و گاز تقریباً با عدم مزیت نسبی مواجه هستند زیرا عدد شاخص آن در ابتدا و انتهای دوره یکسان شده است. ارزش افزوده بخش ساختمان مانند صنعت و معدن به سمت مزیت نسبی حرکت نموده است.

جدول ۵. مزیت نسبی آشکارشده تعدیل شده SRCA ارزش افزوده صنایع و معادن کهگیلویه و بویر احمد

سال	صنایع و معادن	معدن	نفت	صنعت	آب برق و گاز	ساختمان
۱۳۷۹	۰.۴۱	-۰.۹۰	۰.۶۸	-۰.۹۲	-۰.۹۰	-۰.۷۱
۱۳۸۰	۰.۴۳	-۰.۹۲	۰.۷۱	-۰.۹۲	-۰.۹۰	-۰.۶۳
۱۳۸۱	۰.۴۰	-۰.۸۹	۰.۶۷	-۰.۸۹	-۰.۹۰	-۰.۶۷
۱۳۸۲	۰.۴۰	-۰.۸۵	۰.۶۷	-۰.۹۲	-۰.۹۲	-۰.۶۳
۱۳۸۳	۰.۴۰	-۰.۸۵	۰.۶۴	-۰.۹۲	-۰.۹۲	-۰.۷۲
۱۳۸۴	۰.۳۷	-۰.۸۹	۰.۶۱	-۰.۹۲	-۰.۹۴	-۰.۶۹
۱۳۸۵	۰.۳۷	-۰.۸۷	۰.۶۲	-۰.۹۲	-۰.۹۲	-۰.۶۱
۱۳۸۶	۰.۳۵	-۰.۷۴	۰.۶۱	-۰.۹۰	-۰.۸۹	-۰.۴۶
۱۳۸۷	۰.۳۶	-۰.۷۷	۰.۶۴	-۰.۸۷	-۰.۸۲	-۰.۴۹
۱۳۸۸	۰.۳۸	-۰.۳۷	۰.۷۰	-۰.۸۰	-۰.۷۵	-۰.۵۳
۱۳۸۹	۰.۳۵	-۰.۵۳	۰.۶۷	-۰.۸۰	-۰.۸۲	-۰.۴۲
۱۳۹۰	۰.۳۳	-۰.۷۹	۰.۶۸	-۰.۸۵	-۰.۸۳	-۰.۴۷
۱۳۹۱	۰.۳۲	-۰.۷۲	۰.۷۷	-۰.۸۳	-۰.۷۴	-۰.۴۸
۱۳۹۲	۰.۳۳	-۰.۷۵	۰.۷۵	-۰.۸۳	-۰.۷۹	-۰.۵۰
۱۳۹۳	۰.۳۳	-۰.۶۷	۰.۷۹	-۰.۸۲	-۰.۷۹	-۰.۴۲
۱۳۹۴	۰.۳۵	-۰.۳۹	۰.۷۲	-۰.۴۶	-۰.۸۷	-۰.۵۷
۱۳۹۵	۰.۳۳	-۰.۵۷	۰.۶۹	-۰.۵۹	-۰.۹۰	-۰.۴۰

منبع: محاسبات محقق

مزیت نسبی بخش خدمات

همان‌طوری که از جدول مشخص است مزیت نسبی ارزش افزوده کل بخش خدمات از عدم مزیت نسبی به سمت مزیت نسبی حرکت کرده است. این موضوع برای تمامی زیرگروه خدمات یعنی عمده‌فروشی، هتل داری و رستوران، حمل‌ونقل و ارتباطات، مالی، کرایه و خدمات کسب‌وکار، امور عمومی، آموزش، بهداشت و سایر صادق است یعنی ارزش افزوده تمامی بخش‌های خدمات از مقادیر بالای عدم مزیت نسبی به طرف مزیت نسبی گرایش نشان می‌دهند؛ اما این حرکت با اینکه حرکت خوبی است ولی خیلی کند و زمان‌بر صورت می‌پذیرد. به عبارت دیگر طی ۱۵ سال عدد مزیت نسبی بخش خدمات استان از ۰.۸- به ۰.۵- رسیده است.

جدول ۶. مزیت نسبی آشکارشده تعدیل‌شده SRCA ارزش افزوده خدمات کبکیلویه و بویر احمد

سال	خدمات	عمده‌فروشی	رستوران	هتل داری و ارتباطات	حمل‌ونقل و مالی	کسب و کار	خدمات	کرایه و امور عمومی	آموزش	بهداشت	سایر
۱۳۷۹	۰.۸۲-	۰.۸۳-	۰.۸۹-	۰.۹۲-	۰.۹۰-	۰.۸۲-	۰.۷۹-	۰.۶۱-	۰.۷۲-	۰.۸۲-	
۱۳۸۰	۰.۷۹-	۰.۸۰-	۰.۸۷-	۰.۹۰-	۰.۸۵-	۰.۸۲-	۰.۷۴-	۰.۵۶-	۰.۶۵-	۰.۸۳-	
۱۳۸۱	۰.۷۵-	۰.۷۹-	۰.۸۵-	۰.۸۹-	۰.۸۵-	۰.۷۹-	۰.۷۲-	۰.۴۷-	۰.۶۰-	۰.۸۲-	
۱۳۸۲	۰.۷۴-	۰.۷۷-	۰.۸۳-	۰.۸۷-	۰.۸۹-	۰.۷۷-	۰.۶۸-	۰.۴۸-	۰.۵۶-	۰.۸۳-	
۱۳۸۳	۰.۷۹-	۰.۸۲-	۰.۸۵-	۰.۸۷-	۰.۹۰-	۰.۷۹-	۰.۷۴-	۰.۵۳-	۰.۶۰-	۰.۸۷-	
۱۳۸۴	۰.۷۹-	۰.۸۵-	۰.۸۵-	۰.۸۹-	۰.۸۹-	۰.۷۹-	۰.۷۴-	۰.۵۴-	۰.۶۳-	۰.۸۷-	
۱۳۸۵	۰.۷۷-	۰.۸۵-	۰.۸۳-	۰.۸۵-	۰.۸۷-	۰.۷۷-	۰.۷۱-	۰.۵۳-	۰.۶۰-	۰.۸۲-	
۱۳۸۶	۰.۷۲-	۰.۸۲-	۰.۸۰-	۰.۸۳-	۰.۸۲-	۰.۷۹-	۰.۶۰-	۰.۴۰-	۰.۵۰-	۰.۷۹-	
۱۳۸۷	۰.۶۸-	۰.۷۹-	۰.۷۷-	۰.۸۲-	۰.۸۳-	۰.۷۴-	۰.۵۲-	۰.۳۰-	۰.۴۲-	۰.۷۲-	
۱۳۸۸	۰.۶۱-	۰.۷۴-	۰.۷۲-	۰.۷۷-	۰.۸۲-	۰.۶۸-	۰.۴۶-	۰.۲۱-	۰.۲۷-	۰.۶۸-	
۱۳۸۹	۰.۶۰-	۰.۵۹-	۰.۷۵-	۰.۸۰-	۰.۸۵-	۰.۶۷-	۰.۵۰-	۰.۲۷-	۰.۳۳-	۰.۶۹-	
۱۳۹۰	۰.۶۱-	۰.۵۷-	۰.۶۵-	۰.۸۰-	۰.۷۹-	۰.۷۹-	۰.۵۲-	۰.۲۸-	۰.۳۲-	۰.۶۵-	
۱۳۹۱	۰.۴۴-	۰.۴۱-	۰.۵۳-	۰.۷۷-	۰.۶۷-	۰.۵۲-	۰.۳۳-	۰.۰۶-	۰.۱۴-	۰.۴۹-	
۱۳۹۲	۰.۴۹-	۰.۴۵-	۰.۵۶-	۰.۷۵-	۰.۶۹-	۰.۶۴-	۰.۳۸-	۰.۱۴-	۰.۱۹-	۰.۵۲-	
۱۳۹۳	۰.۴۲-	۰.۳۷-	۰.۴۹-	۰.۶۹-	۰.۶۸-	۰.۵۷-	۰.۲۷-	۰.۰۴-	۰.۱۲-	۰.۴۴-	
۱۳۹۴	۰.۴۷-	۰.۴۸-	۰.۶۵-	۰.۷۱-	۰.۷۵-	۰.۵۰-	۰.۴۳-	۰.۱۶-	۰.۳۰-	۰.۳۵-	
۱۳۹۵	۰.۵۰-	۰.۵۲-	۰.۶۸-	۰.۷۱-	۰.۷۹-	۰.۵۴-	۰.۴۵-	۰.۲۰-	۰.۳۷-	۰.۳۷-	

منبع: محاسبات محقق

۸. نتیجه‌گیری

نتایج جدول تولید ناخالص داخلی استان نشان می‌دهد که متوسط رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در برنامه‌های سوم چهارم و پنجم توسعه به ترتیب، ۱۸.۳ درصد، ۶.۹ درصد، ۱۹.۵ درصد و متوسط رشد طی دوره حدود ۱۵ درصد بوده است. متوسط رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت به قیمت‌های جاری در برنامه‌های سوم چهارم و پنجم توسعه به ترتیب، ۲۳.۵ درصد، ۲۲.۸ درصد و ۲۵.۲ درصد و متوسط رشد طی دوره حدود ۲۴ درصد بوده است.

متوسط درصد مشارکت بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت و معدن و خدمات در تولید ناخالص داخلی استان به ترتیب ۰.۸، ۹.۷، ۱.۵ و ۳ درصد و متوسط رشد ۱۵ درصد بوده است. طی برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم توسعه بیشترین رشد تولید ناخالص داخلی در برنامه سوم توسعه با ۱۸.۳ درصد و کمترین رشد در برنامه چهارم توسعه با ۶.۹ درصد به دلیل کاهش قابل ملاحظه قیمت جهانی نفت اتفاق افتاده است. بالاترین میزان مشارکت بخش نفت استان در برنامه سوم توسعه با ۱۵.۹ درصد و کمترین در برنامه چهارم توسعه با ۴.۳ درصد اتفاق افتاده است.

مقایسه سهم ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی در تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری طی دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۵ نشان‌دهنده آن است که متوسط سهم بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب ۴، ۸۱.۳، ۳.۳ و ۱۱.۳ درصد بوده است. بیشترین سهم بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۳ با ۹ درصد، سهم بخش نفت در سال ۱۳۷۹ با ۹۲ درصد، سهم بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۴ با ۸ درصد، سهم بخش خدمات در سال‌های ۱۳۹۳ با ۲۱ درصد رقم خورده است.

سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری با افزایش ۲.۴ برابری از ۲.۶ درصد در برنامه سوم توسعه به ۶.۳ درصد در برنامه پنجم توسعه رسیده است. سهم بخش نفت با کاهش ۰.۸ برابری از ۸۹.۳ درصد به ۷۱ درصد کاهش یافته، سهم بخش صنعت و معدن با افزایش ۳.۱ برابری از ۱.۶ درصد به ۵.۱ درصد افزایش داشته و در نهایت سهم بخش خدمات با افزایش ۲.۸ برابری از ۶.۴ درصد به ۱۷.۷ درصد رسیده است.

بررسی مزیت نسبی آشکار شده تعدیل شده نشان می‌دهد که استان کهگیلویه و بویر احمد در بخش کشاورزی و زیرگروه جنگلداری در تمام سال‌های دوره مورد بررسی دارای مزیت بوده و در

زیرگروه ماهیگیری نیز از سال ۱۳۸۶ به بعد دارای مزیت نسبی شده است. در بخش صنایع و معادن فقط در زیرگروه نفت دارای مزیت نسبی است. در بخش خدمات نیز با عدم مزیت نسبی مواجه بوده ولی روند مثبت و صعودی به سمت مزیت نسبی را نشان می‌دهد.

منابع

- بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور ۴۵ چشم‌انداز اقتصاد کلان ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۴۷۳۶
- تحلیل بخش واقعی اقتصاد ایران: عملکرد رشد اقتصادی ۱۳۹۳ و چشم‌انداز ۱۳۹۴، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۴۵۰۶.
- جعفری صمیمی؛ حسینی (۸۶). بررسی رابطه بین مزیت نسبی ارزش افزوده و توسعه اقتصادی در بخش کشاورزی استان خراسان و مقایسه آن با سایر استان‌های کشور
- حساب‌های ملی ایران به قیمت‌های جاری و قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (۱۳۷۹-۱۳۹۶) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- خلاصه تحولات بخش واقعی اقتصادی ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- گزارش رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ ایران، مرکز آمار ایران
- نتایج بررسی فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

پژوهش‌های اقتصادی
پرتال جامع علوم انسانی